

UN „PUCI NEOCOMUNIST”? MINERIADA DIN SEPTEMBRIE 1991 PREZENTATĂ ÎN PRESA VREMII

Andrei POPA*

* Cercetător Științific Dr. – Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, București (România)

E-mail: andy_popa19@yahoo.com

Abstract

There are numerous questions surrounding the Mineriad of September 1991. The fact that no exact cause could be identified has led to various assumptions. One of these was put forward by the governors of the time, led by Petre Roman, who described the Mineriad as a “neocommunist coup d’état” allegedly orchestrated by former communist structures seeking to halt the reforms initiated by the government. For this reason, it is believed that the miners from the Jiu Valley were called upon to overthrow the government. Nevertheless, this hypothesis remains unproven to this day. The present study aims to analyze how the theory of the “neocommunist coup d’état” was promoted during the 1991 Mineriad, using the newspaper “Azi” – the official publication of the ruling party at the time, the National Salvation Front. Additionally, using the newspaper “Adevărul”, we will present the events that took place in Bucharest and their international resonance. Moreover, we shall see other points of view concerning a possible coup, as they were mentioned by Senator Gelu Voican Voiculescu. To explain the context in which the Mineriad occurred, we will also draw on secondary sources related to the transition period.

Keywords: FSN, Ion Iliescu, Mineriad, Miron Cozma, Petre Roman, post-communist transition

Premisele politico-economice ale Mineriadei

Câștigarea alegerilor din 20 mai 1990 de către FSN a marcat un nou început pentru România postcomunistă, formându-se primul guvern ales democratic, sub conducerea lui Petre Roman. Noul executiv constituit pe 28 iunie 1990 avea scopul de a asigura tranziția spre economia de piață, îndeplinirea promisiunilor electorale și îmbunătățirea imaginii țării în plan extern, grav afectată în urma Mineriadei din 13-15 iunie, același an.

Guvernul provizoriu condus de Petre Roman începuse reforma economică prin liberalizarea parțială a prețurilor în octombrie 1990, concomitent cu o devalorizare a leului, urmată în aprilie 1991 de o a doua. Legea funciară din luna februarie a aceluiași an este una dintre primele măsuri ale unei reforme economice limitate, în ciuda programului radical anunțat. În timpul celui de-al doilea Guvern Roman, situația economică se înrăutățise, iar producția industrială scăzuse rapid. La aceasta se adăuga și creșterea cheltuielilor bugetare pentru salarii. Prețurile au crescut de cinci ori, PIB-ul a scăzut, iar puterea de cumpărare a salariilor s-a diminuat cu un sfert. Situația economică gravă provocată de o inflație trecută de 200%, a dus la acutizarea disputelor la vârful FSN¹.

Politica reformistă era sprijinită de președintele Ion Iliescu, atât timp cât Guvernul se afla sub controlul partidului. Însă, cu timpul, Petre Roman a căpătat popularitate, iar pentru a nu mai avea statutul de lider de fațadă, a căutat înlocuirea conducerii FSN cu proprii săi adepți, pentru a obține o majoritate internă. Această situație l-a adus în conflict cu Iliescu².

Cu timpul, premierul și-a format imaginea de reformist pro-european, prin inițierea relațiilor cu NATO și dezvoltarea relațiilor României cu Occidentul. Imaginea externă a țării era negativă, încât în aprilie 1991, în timpul unei vizite a lui Roman în SUA, americanii au criticat „reactivarea poliției secrete, controlul audioteleviziunii, ruptura politică și legislativă față de noul regim sau problema reformei economice”³. Conform politologului Vladimir Tismăneanu, discuțiile l-ar fi determinat pe Petre Roman și guvernul său să implementeze reforme reale și viabile⁴.

La începutul anului 1991, guvernul a introdus un plan de stabilizare a economiei, sprijinit de FMI, care prevedea o politică fiscală și monetară

¹ Stelian Tănase, *Miracolul revoluției: o istorie politică a căderii regimurilor comuniste*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 367.

² Alex Mihai Stoenescu, *România postcomunistă. 1989-1991*, București, Editura RAO International Publishing Company, 2008, p. 587.

³ Vladimir Tismăneanu, Mircea Mihăeș, *O tranziție mai lungă decât veacul: România după Ceaușescu*, București, Editura Curtea Veche, 2011, p. 89.

⁴ *Ibidem*.

restrictivă, o politică de control a veniturilor prin impozite, o nouă devalorizare a leului și un sistem cu două cursuri de schimb prin introducerea sistemului de licitație valutară interbancară în februarie 1991⁵.

Un succes notabil al Guvernului Roman s-a înregistrat la 13 aprilie 1991, când s-a ajuns la o înțelegere cu FMI pentru ca reforma economică să fie făcută sub autoritatea unei instituții profesioniste și experimentate, primind o susținere de 1,2 miliarde dolari. Ca urmare, în vara anului 1991, Guvernul Roman a anunțat măsuri radicale de reformare a economiei: deschiderea pieței interbancare, convertibilitatea leului și unificarea cursului de schimb. Gruparea conservatoare de la vârful FSN a respins aceste măsuri, în condițiile disputelor politice dintre liderii Frontului⁶. Despre situația țării din acea perioadă a relatat, ulterior, fostul prim-ministru:

„A devenit tot mai neclar faptul că țelul reformei este de a crea o economie în care funcția dinamică revine sectorului privat, iar destinul României trebuie condus către obiectivul esențial, modernizarea națiunii române prin convergența cu lumea liberă și dezvoltată. Reintegrarea țării noastre în lumea liberă înseamnă, în ultimă instanță, revenirea în această lume cu un statut care să risipească orice îndoieli și să inspire o trainică încredere în destinul României, în hotărârea ei de a deveni un stat cu adevărat liber, cu o economie de piață sănătoasă și prosperă”⁷.

În plan extern, România a urmărit îmbunătățirea relațiilor cu Occidentul, astfel că în ianuarie-februarie 1991, Petre Roman a vizitat Franța unde s-a întâlnit cu președintele François Mitterand, iar Ion Iliescu a vizitat Italia, unde a purtat discuții cu Francesco Cossiga și premierul Giulio Andreotti⁸. Rezultatele au fost pozitive, astfel că, în aprilie, președintele François Mitterand devenea primul șef de stat occidental care vizita România postcomunistă. De asemenea, în iulie, la București⁹, România și Italia au semnat un tratat de prietenie și colaborare bilaterală, primul de acest gen încheiat de România postcomunistă cu un stat occidental¹⁰. De asemenea, se înregistrează progrese și în relația cu Comunitatea Economică Europeană (CEE). Pe 30 ianuarie 1991, România primea din partea Comisiei Europene

⁵ Daniel Dăianu, *Transformarea ca proces real*, Ed. a II-a, București, Institutul Român pentru Libera Întreprindere, 1999, pp. 232-233.

⁶ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 600-601.

⁷ Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994, p. 208.

⁸ Stan Stoica, *România: 1989-2004: o istorie cronologică*, București, Editura Meronia, 2004, p. 33.

⁹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁰ *Ibidem*, p. 37.

statutul de invitat special pe lângă CEE și era inclusă în programul de asistență PHARE, creat de Polonia și Ungaria¹¹. În perioada 26-28 februarie o delegație a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei a vizitat România și a purtat discuții cu Ion Iliescu și Petre Roman, iar președintele Consiliului, Andres Bjorek, a ținut un discurs în fața Parlamentului. Ulterior, pe 1 martie, la Palatul Victoria s-a semnat „Programul indicativ de asistență PHARE pentru România”, care prevedea acordarea de credite nerambursabile de 120 milioane dolari în următorii doi ani, precum și asistență tehnică, managerială, facilități comerciale, ajutoare de urgență pentru agricultură și industrie¹². Ulterior, în mai 1991 a intrat în vigoare acordul comercial și de cooperare bilaterală cu CEE¹³.

Desfășurarea Mineriadei prezentată de ziarul „Adevărul” și presa străină

Politica dusă de Guvernul Roman era primită cu ostilitate de către minerii din Valea Jiului din cauza stării precare a industriei și mineritului. Ei considerau că declinul producției lor era rodul politicii statului¹⁴. Pentru mineri liberalizarea prețurilor și convertibilitatea leului însemnau creșterea prețurilor la produsele alimentare și scăderea puterii de cumpărare, ceea ce îi făcea să își dorească numai creșterea salariilor pentru un nivel de trai mai ridicat. Minerii considerau descentralizarea și trecerea la economia de piață drept lichidarea parțială a mineritului, sector considerat inefficient de către guvern¹⁵. Rata inflației care crescuse de la 158,1% la începutul anului 1991 la 319,4% în septembrie 1991 era o altă problemă presantă¹⁶.

Punctul de pornire al mineriadei a fost emiterea unei serii de revendicări întocmite de Liga Sindicatelor Miniere Libere (LSML) din Valea Jiului. Aceasta trimisese, pe 28 august, o petiție către Președinție și Guvern, care cerea majorarea indexării salariilor, creșterea salariului minim brut, majorarea costului mesei calde pentru mineri și creșterea alocațiilor, având ca ultimatum ziua de 21 septembrie, când aceștia ar fi urmat să intre în grevă. Pe 15 septembrie, Miron Cozma s-a întâlnit cu Petre Roman care i-a prezentat măsurile de reformă în privința mineritului: închiderea unor mine, disponibilizarea persoanelor care nu erau apte pentru minerit, modernizarea

¹¹ Luciana Ghica, *România și Uniunea Europeană: o istorie cronologică*, București, Editura Meronia, 2006, p. 35.

¹² Stan Stoica, *op. cit.*, p. 34.

¹³ *Ibidem.*, p. 35.

¹⁴ David A. Kideckel, *România postsocialistă: munca, trupul și cultura clasei muncitoare* (trad. Șerban Văețiș), Iași, Editura Polirom, 2010, p. 128.

¹⁵ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 620-621.

¹⁶ Daniel Dăianu, *op. cit.*, p. 234.

și re tehnologizarea. O a doua întâlnire, desfășurată pe 17 septembrie la Guvern, nu a adus niciun rezultat din cauza pretențiilor salariale exagerate ale sindicatelor miniere. Însă, a doua zi, Guvernul a ajuns la o înțelegere cu Miron Cozma, anunțând majorări salariale condiționate de creșterea eficienței muncii în sectorul minier, imposibilă din cauza tehnologiei de lucru depășită¹⁷. Însă, la întoarcerea în Petroșani, Miron Cozma anunța că nu a fost de acord cu încheierea conflictului de muncă deoarece considera că indexarea salariilor nu se făcuse corespunzător cu creșterea galopantă a prețurilor¹⁸. Aceasta reprezintă o posibilă cauză a mineriadei.

O altă posibilă cauză este competiția sindicală din Valea Jiului. Pe lângă LSML, în Valea Jiului mai exista Sindicatul Liber Democrat (SLD) ai căror reprezentanți discutaseră la București despre problemele din zonă, cu ministrul Industriei Victor Atanasie Stănculescu și specialiști în finanțe. Părțile conveniseră ca a doua zi specialiștii să se deplaseze în Valea Jiului cu reprezentanții SLD. Însă, în acea zi, minerii conduși de Cozma au pornit spre București¹⁹. Motivul ar fi putut fi că Miron Cozma simțea o diminuare a influenței sale asupra ortacilor prin existența unui sindicat alternativ, care începea să strângă din ce în ce mai mulți adepți²⁰.

Mineriada a început pe 24 septembrie 1991, de la o grevă începută la Mina Vulcan. Cei aproximativ o mie de mineri care lucrau aici au fost nemulțumiți de creșterea salarială promisă în urma unor negocieri dintre o delegație SLD și guvernanți. Ei doreau ca în Valea Jiului să vină Petre Roman pentru a purta discuții, însă acesta a refuzat. Absența lui i-a determinat pe mineri să se deplaseze la București²¹. Multora nu le era clar motivul pentru care au plecat, însă știau că Guvernul trebuia schimbat din cauză că percepeau conducerea țării ca fiind slabă²².

Vom prezenta desfășurarea evenimentelor de la București pe baza ziarului „Adevărul”, continuatorul oficiosului PCR, „Scânteia”, care a relatat minuțios desfășurarea Mineriadei. Deși inițial, după Revoluție, când era condus de Darie Novăceanu, FSN a controlat ziarul „Adevărul”, în 1991, o dată cu venirea la conducere a lui Dumitru Tinu ca director și Cristian Tudor Popescu – redactor-șef, cotidianul și-a schimbat politica editorială într-una

¹⁷ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 618-620.

¹⁸ Alin Rus, *Mineriadele. Între manipulare politică și solidaritate muncitorească*, București, Editura Curtea Veche, 2007, p. 172.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 176-177.

²⁰ *Ibidem*, p. 178.

²¹ *Ibidem*, p. 173-175.

²² Vladimir Pasti, *România în tranziție – căderea în viitor*, București, Editura Nemira, 1995, p. 268.

focusată pe lupta împotriva abuzurilor și a corupției²³. Ziarul nu era favorabil Guvernului Roman și a făcut o prezentare din perspectiva minerilor. Astfel, a prezentat evenimentele zilei de 25 septembrie, într-un articol larg cu titlul „Ziua în care a triumfat din nou violența”. Intervalul temporal prezentat este cel dintre orele 11.52-21.00. În rândurile ce urmează, vom menționa cele mai importante momente. La ora 13.25, în Gara de Nord, au sosit aproximativ 2.500-3.000 de mineri, care scandau lozinci împotriva puterii, precum: „Hoții! Hoții!”, „Iliescu și Roman/ Vrem să intre în subteran”, „Fără violență! Fără violență!”, „Petre bișnițarul/ Ne-ai umplut paharul”²⁴.

Ora 15.00 marchează sosirea lor în Piața Victoriei, unde vor aștepta așezați pe asfalt, în fața clădirii Guvernului. Minerii declarau răspicat că nu părăsesc Bucureștiul până ce nu va avea loc un dialog cu prim-ministrul, ceea ce îi face să refuze dialogul cu un trimis al Guvernului²⁵.

La ora 16.03 minerii iau cu asalt Palatul Victoria, după ce sunt anunțați că delegația lor este așteptată în sala de negocieri. Urmează încleștări cu forțele de ordine care apărau clădirea. Acestea vor dura până la ora 18.00, când are loc momentul intervenției Poliției. Minerii vor fi ajutați și de civili care folosesc materialele blocurilor aflate în construcție. Ulterior, se va arunca și cu cocktailuri Molotov, în timp ce scutierii se vor apăra cu grenade lacrimogene. Din cauza escaladării situației, la ora 16.56 se hotărăște ca palatul guvernamental să fie evacuat. Însă, această opțiune va deveni imposibilă din cauza asalturilor continue ale minerilor²⁶.

La ora 17.05, desfășurarea evenimentelor îl face pe ministrul de stat pentru Reformă, Adrian Severin, să invoce teoria unei posibile lovituri de stat: „Este vorba de un puci neocomunist. Nu sunt evenimente neprevăzute, ci persoanele acelea din piață sunt coordonate. [...] Indiferent de logica și conținutul revendicărilor, asemenea manifestări nu pot fi tolerate într-un stat democratic; politica unui guvern, însuși guvernul și înseși legile se schimbă prin alegeri, și nu prin lovituri de forță”²⁷.

Asalturile minerilor se vor opri la ora 18.00 când, respinși, se vor retrage, în timp ce scutierii încearcă să îi evacueze. Pe margine se adunaseră oameni solidari cu minerii, care scandau lozinci precum: „Jos corupția!”, „Jos

²³ Antonio Momoc, *Jurnalism în România postcomunistă. De la telerevoluția în direct la revoluția digitală* în Liliana Corobca (ed.), *Panorama postcomunismului în România*, Iași, Editura Polirom, 2022, p. 592.

²⁴ C. Moraru, P. Sragher, Al. Gavrilăscu, L. Duță, A. Vela, I. M. Ioniță, „Ziua în care a triumfat din nou violența” în *Adevărul*, an II, nr. 495, 26 septembrie 1991, p. 1.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

bișnițarii!”, „Jos Iliescu!”, „Jos Roman!”. La ora 19.15, forțele de ordine vor reuși să evacueze Piața Victoriei²⁸.

Ziarul „Adevărul” consemnează faptul că minerii, alături de protestatarii civili care li se alăturaseră, se vor îndrepta spre sediul Televiziunii Române pentru a protesta împotriva Guvernului și Președinției, însă se vor abate din drum. La ora 21.00, aceștia vor ajunge în Piața Universității²⁹.

Evenimentele ce au avut loc în noaptea de 25 spre 26 septembrie și de-a lungul zilei de 26 (orele 21.30-15.30) au fost prezentate în același stil, într-un articol intitulat „Drumul spre dreptate – pavat cu fărădelegi”. Astfel, odată cu sosirea minerilor în Piața Universității, la ora 21.30 a urmat intervenția forțelor de ordine prin apariția scutierilor și dislocarea a trei mașini echipate special pentru intervenții de stradă. Numeroși civili din Piața Universității s-au solidarizat cu minerii, unii tineri ridicând baricade. În cele din urmă, din cauza furiei mulțimii, scutierii vor fi nevoiți să se retragă. La ora 22.20, înclăștrările se mută în Piața Romană până la 23.10, când forțele de ordine îi vor împinge pe manifestanți în Piața Universității, unde vor avea loc înclăștrări cu minerii, care vor avea câștig de cauză³⁰.

Haosul provocat în București îl va face pe premierul Petre Roman să își depună mandatul, echivalent al demisiei Guvernului. Evenimentele zilei de 26 septembrie au început de la ora 03.00, când minerii vor ocupa holul Hotelului „Intercontinental”, distrugând intrarea. Relatările sunt reluate cu ora 12.30, când în Gara Băneasa sosesc noi trenuri cu mineri, care odată ajunși vor lua drumul Pieței Victoria. La ora 13.30, minerii veniți în ambele zile se găsesc în Piața Victoriei, unde ocupaseră sediul Guvernului. Miron Cozma îi anunță prin megafon că guvernul a demisionat și revendicările au fost soluționate, în urma unei întâlniri cu președintele Ion Iliescu. Liderul minerilor le propune întoarcerea în Valea Jiului, ceea ce face ca părerile să fie împărțite³¹. În cele din urmă, minerii decid să se îndrepte spre Dealul Mitropoliei, locul în care se găsea Adunarea Deputaților, pentru a cere demiterea președintelui. La ora 14.20, aceștia se deplasau în coloane de camioane, pe care agățaseră lozincile „Ne-am deșteptat tovarăși!” și „Jos FSN!”. Reporterul „Adevărul” aproximează numărul lor la 1.000. Într-un dialog dintre un grup de mineri și reporterii aflați la fața locului, aceștia declară că nu pleacă fără Miron Cozma, de teama

²⁸ *Ibidem*, p. 3.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Peter Sragher, Alexandru Gavrilescu, Marta Cuibuș, Argentina Popoiu, Irina Dimiu, „Drumul spre dreptate – pavat cu fărădelegi” în *Ibidem*, nr. 496, 27 septembrie 1991, p. 1.

³¹ *Ibidem*.

de a nu fi din nou păcăliți de Guvern. Starea lor de spirit este sintetizată în „Adevărul”: „Minerii sunt dezorientați, nici n-ar pleca, nici n-ar rămâne”³².

Ajunși la Dealul Mitropoliei la 15.30, o delegație de mineri în frunte cu Miron Cozma își fac cunoscute revendicările în cadrul Adunării Deputaților până la ora 17.00. Se cerea demiterea președintelui, atribuție ce nu revenea deputaților. Manifestanții, nervoși, vor pătrunde în clădire. Relatarea din „Adevărul” se oprește cu mențiunea că la închiderea ediției, televiziunea se afla sub asalt³³.

Între orele 19.00-00.45 are loc asaltul asupra Televiziunii, însă după numeroase încleștări minerii sunt respinși de către trupele de ordine și evacuați din Piața Aviatorilor, unde se aflau în număr mare. Va urma o perioadă de liniște ce va dura până dimineată³⁴. După o primă parte a zilei de odihnă, la Arcul de Triumf și pe peluzele Parcului Herăstrău, aceștia vor lua drumul Palatului Cotroceni, cu scopul de a-l înlătura pe Ion Iliescu din funcție. Vor ajunge la 14.35, urmând încleștări în fața zidurilor Palatului cu forțele de ordine care au folosit petarde și gaze lacrimogene. Respinși, minerii se vor găsi, la ora 17.00, în Piața Universității, într-un moment de repaus. În același timp, la Teatrul Național, avea loc Congresul PNȚCD, la care Miron Cozma și o delegație de mineri au fost invitați să vorbească, în aplauzele celor prezenți. Însă aceștia nu erau în efectiv complet, întrucât o parte dintre ei se întorseseră cu trenul în Valea Jiului, în ziua precedentă. La ora 17.50, în jur de 2.000 de mineri vor părăsi Bucureștiul, cu trenul, din Gara Băneasa³⁵.

În cele din urmă, a avut loc un dialog între președintele Iliescu și o delegație a minerilor, condusă de Miron Cozma, în urma căruia s-a semnat un comunicat comun prin care revendicările erau acceptate. Însă, pentru a fi scoși din Piața Universității, pe care o ocupaseră, a fost nevoie de intervenția forțelor de ordine, care au folosit bastoane de cauciuc, gaze paralizante, petarde și gaze lacrimogene pentru a o evacua. După, minerii au părăsit în vagoane Bucureștiul³⁶.

„Adevărul” a prezentat și modul în care mineriada era văzută pe plan internațional. Astfel, jurnaliștii străini îi acordaseră atenție, dând interpretări proprii evenimentelor de la București. Postul de radio „BBC” considera că

³² *Ibidem*, p. 3.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Aurel Papadiuc, „Noapte neagră la televiziune” în *Ibidem*, nr. 497, 28-29 septembrie 1991, p. 3.

³⁵ Marta Cuibuș, Ion M. Ioniță, Corina Frăgotescu, Gheorghe Ioniță, „Reportaj de pe asfaltul străzii” în *Ibidem*, p. 1.

³⁶ Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României: o cronologie a evenimentelor decembrie 1989-decembrie 1994*, București, Editura Mașina de scris, 1995, pp. 165-166.

venirea minerilor fusese premeditată: „Ce i-a determinat pe mineri să se întoarcă împotriva guvernului rămâne neclar și se vor găsi destui, așa cum se întâmplă adeseori în România, care să pretindă că a avut loc un complot pentru a-i aduce din nou la București, ceea ce este evident în măsura în care minerii au venit înarmați cu bâte, iar guvernul Petre Roman nu se bucură de sprijin”³⁷.

Această opinie era împărtășită și de către postul de radio german „Deutsche Welle”:

„În același timp însă noua tragedie bucureșteană scoate în evidență neputința executivului de a păstra un ritm alert în îndeplinirea propriilor angajamente. Există numeroase speculații cu privire la mecanismul ocult al noii invazii minierești. Cei mai mulți comentatori consideră că la originea ei se află acțiunea unor forțe politice extremiste. Această aserțiune este principial justificată. Partidele de extremă stângă și de extremă dreaptă sunt în egală măsură interesate de potențarea maximală a haosului din România, ce ar deschide drumul unei dictaturi”³⁸.

Cotidianul francez „Le Figaro” puncta: „O țară la capătul suflului. Revolta minerilor riscă să anuleze toate eforturile pentru a scoate România din criză. [...] În România domină confuzia larg întreținută de un balet politic în care este dificil de identificat regizorul”³⁹.

Ziarul britanic „Daily Telegraph” analiza efectul pe care mineriada îl putea avea asupra reputației României pe plan internațional: „Țările occidentale care au fost cam lente în a recunoaște meritele reformei și a sprijini aplicarea ei, își vor abate puțin atenția pe care au acordat-o României spre guvernele postcomuniste mai promițătoare din Cehoslovacia, Polonia și Ungaria. Minerii au dat de două ori o lovitură serioasă speranțelor de integrare a României în Comunitatea Europeană”⁴⁰.

Teoria „puciului neocomunist” promovată de ziarul „Azi”

Un argument important adus în favoarea existenței unui „puci” este felul în care minerii au fost prezentați de către puterea de la acel moment prin intermediul presei patronate de FSN. Frontul deținea un cotidian oficial – „Azi”, înființat la 11 aprilie 1990⁴¹, care prezenta poziția oficială a guvernului

³⁷ „Mineriada văzută din exterior” în *Adevărul*, nr. 497, 28-29 septembrie 1991, p. 8.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Matei Gheboianu, 1989-1992. *Presa liberă!? Presa în România post-comunistă*, Editura Ce-

Roman. În zilele mineriadei, ziarul a avut o atitudine ostilă față de mineri, condamnând venirea lor în Capitală. Totodată, cotidianul afirma că aceștia erau folosiți de către adversarii politici ai guvernului pentru a înlătura puterea printr-un „puci neocomunist”, teorie promovată, după cum am văzut, și de către Adrian Severin. În numărul din 27 septembrie, care prezenta violențele minerilor, ziarul titra: „PUCIUL COMUNIST a fost pregătit impecabil! Dăm știre vouă: în escalada premeditată a «revendicărilor» – salarii, subvenții, negocieri, «jos Roman!», «jos guvernul!», asediul Palatului Victoria, devastarea centrului Capitalei, «verificarea» subsolurilor Parlamentului – urmează, nu-i așa?, «Jos Iliescu!» și, inevitabil, dictatura!”⁴².

În ziar se afirma că revendicările minerilor nu reprezentau un act democratic, întrucât premierul Petre Roman și președintele Iliescu fuseseră aleși cu un scor covârșitor la alegerile din mai 1990. Este prezentat numărul electorilor, respectiv al votanților, punându-se la sfârșit, retoric, întrebarea: „Asta este democrație?”⁴³.

Ziarul a publicat un interviu radiodifuzat, acordat de premierul Petre Roman, pe 26 septembrie 1991, în care acesta își expunea punctul de vedere cu privire la venirea minerilor. Prim-ministrul a declarat că greva minerilor conduși de Miron Cozma a izbucnit în ciuda soluționării revendicărilor, în urma unor discuții la București la care au participat lideri sindicali, inclusiv Cozma. Minerii au început să ceară venirea în Valea Jiului a lui Petre Roman pe 24 septembrie, în ciuda faptului că, în cea de-a doua zi, prim-ministrul și președintele aveau programată o vizită oficială în Austria. Petre Roman a declarat că la auzul reizbucnirii grevei, acesta și președintele Ion Iliescu le-ar fi comunicat minerilor că sunt dispuși să efectueze deplasarea în Valea Jiului pe 27 septembrie, după revenirea în țară. Premierul a declarat și că minerii au refuzat orice invitație la dialog – mai întâi la Videle, telefonic cu președintele Ion Iliescu, apoi la Gara Băneasa cu un reprezentant prezidențial⁴⁴. Afirmările lui Petre Roman sunt confirmate și de Ioan Mircea Pașcu, la acel moment consilier prezidențial al lui Iliescu, care afirmă în memoriile sale că președintele Ion Iliescu și Miron Cozma au avut o discuție telefonică, în care liderului minerilor i s-a atras atenția că faptele lor vor avea consecințe interne și externe catastrofale pentru România. Pentru rezolvarea situației, s-a oferit să meargă cu premierul Petre Roman în Valea Jiului⁴⁵.

tatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 300.

⁴² Azi, an II, nr. 411, 27 septembrie 1991, p. 1.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Petre Roman apud „Puciul așa cum a fost. «Asaltul s-a bazat pe minciună»” în *Ibidem*, nr. 411, 27 septembrie 1991, p. 1.

⁴⁵ Ioan Mircea Pașcu, *Jurnal de... „Front”: 1990-1992*, București, Editura RAO, 2010, p. 248.

Despre momentul sosirii în Piața Victoriei, Petre Roman a declarat:

„Au sosit dâșii în Piața Victoriei, n-au formulat niciun fel de cerere. După câteva minute, văzând că nu se formulează nicio cerere, mai întâi am decis ca să fie distribuite minerilor apă, pâine și câte o conservă [...] iar un consilier al meu a luat legătura cu liderul sindical și i-a spus: «Domnule, spuneți-ne ce doriți de la primul ministru? Formați o delegație ca să vorbiți cu dânsul. Vă poștește!». A spus: «Nu, primul ministru să poștească aici, pe trotuar». [...] Și acest lucru nu era posibil, în special datorită felului cum decursese venirea lor în capitală. [...] Pe lângă faptul că această venire nu putea să conducă la niciun fel de rezultat – practic, nu văd cum se poate purta un dialog pe trotuar, cu două mii sau trei mii de oameni – pe lângă faptul că, după felul cum decurseseră lucrurile până atunci, gestul însemna, din partea mea, nu ca individ, ci cu responsabilitatea pe care o am, o recunoaștere a încălcării statului de drept și a legilor»⁴⁶.

Teoria „puciului neocomunist” a fost prezentată de către Petre Roman, într-un interviu telefonic acordat jurnalului televiziunii franceze „TFI”, afirmând despre evenimente că reprezintă „o mișcare transformată în lovitură de stat, într-un soi de puci comunist pornit de jos. [...] România s-a rupt de comunism de prea puțină vreme pentru ca structurile mentalităților, structurile birocratice, de psihologie socială, de clasă mai ales, să poată fi depășite deja”⁴⁷.

Ipoteza lansată de Petre Roman, a unui posibil „puci comunist” a fost promovată insistent de către ziarul „Azi”. Cu titlul „România lovită cu târnăcopul. De mâna cui?”, erau prezentate, în mod ironic, întrebări retorice pornind de la premisa că evenimentele ce aveau loc ar fi fost „coincidențe”: la Budapesta se anunța crearea unui guvern în exil al Transilvaniei în timpul luării cu asalt a clădirii Guvernului României de către mineri; Mineriada izbucnise exact în momentul în care prim-ministrul urma să plece într-o vizită considerată „extrem de importantă” în Austria, la invitația cancelarului federal Franz Vranitzky; printre coloanele de mineri sosite, sute de tineri erau antrenați în lupta teroristă, vorbitori de limba maghiară; armata română nu a intervenit pentru a înăbuși violențele⁴⁸.

Într-un articol intitulat „Pentru cine sună goarna Miron Cozma?”, se afirma că printre mineri se aflau instigatori, cu scopul de a destabiliza structurile de conducere ale țării, într-o atmosferă generală de confuzie⁴⁹. Un

⁴⁶ Petre Roman apud „Puciul așa cum a fost. «Asaltul s-a bazat pe minciună»” în *Ibidem*, nr. 411. 27 septembrie 1991, p. 1.

⁴⁷ Petre Roman apud „Interviul unui luptător” în *Ibidem*, nr. 412, 28 septembrie 1991, p. 4.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 1.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 2.

alt articol numit sub formă de îndemn – „Oameni buni, treziți-vă!” vorbea de faptul că „puciul neocomunist” vizează stoparea reformei economice:

„Din când în când cei ce vor să pună mâna pe putere prin mijloace ilegale, anti-democratice își mai dezvăluie adevărata față. În cazul în care-l semnalăm nu mai este vorba de fleacuri. Este vorba de economia națională, de soarta a milioane de oameni, salariați și familiile lor. Guvernul Roman [...] a respins metode aventuriste. În limitele posibilităților pentru a face cât mai suportabile costurile sociale. Dar a fost sabotat de birocrăția comunistă, de lideri de sindicat cu concepții stângiste, populiste, de tot soiul de opoziționiști din spectrul și din afara spectrului parlamentar”⁵⁰.

Promovând, în continuare, teoria „puciului neocomunist”, ziarul redă declarațiile lui Miron Cozma de la tribuna Adunării Deputaților, punând întrebări retorice după afirmațiile legate de cerințele sale:

„Am încercat să fac tot ceea ce s-a putut ca lucrurile să iasă bine. Dacă domnul prim-ministru își lăsa orgoliul la o parte și venea să ne vadă, nu s-ar fi ajuns la aceste lucruri. De aceea noi (care „noi”?-n.r.) am decis să cerem demisia primului-ministru. Astăzi, practic, se cere (de către cine?-n.r.) mult mai mult: pentru că domnul președinte nu a intervenit, s-a cerut (iar de către cine? – n.r.) și schimbarea dumnealui din funcție”⁵¹.

Concluzia pe care o trage ziarul, este una extrem de critică la adresa liderului minerilor: „Cosma Răcoare se crede Papură-vodă și a vrut nu pâine, nu revendicări, ci să schimbe pe toți și toate instituțiile democratice”⁵².

De asemenea, cotidianul mai afirma că Guvernul Roman avea pregătită măsura unificării cursului și convertibilității monedei naționale, beneficiind de sprijin internațional, ceea ce ar fi marcat ultimul pas al procesului reformei economice, însă venirea minerilor a sistat tot ce se realizase:

„Peste ani, când greutățile tranziției vor deveni amintiri romantice, va putea fi evaluată și înțeleasă cum trebuie munca acestui atât de contestat guvern Roman. [...] Să pornești de unde am pornit noi și să ajungi, în atât de scurt timp și în condiții atât de vitrege, în pragul convertibilității leului. [...] Cine, dinătrul sau din afară, voia să ne oprească? A reușit”⁵³.

În disonanță cu ipoteza lansată de ziar este opinia lui Ion Iliescu. Ulterior evenimentelor, în cadrul unui interviu acordat ziarului francez

⁵⁰ *Ibidem*, p. 3.

⁵¹ Miron Cozma apud „Minerii n-au venit pentru revendicări!” în *Ibidem*, nr. 413, 1 octombrie 1991, p. 1.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*.

„Libération”, întrebând despre teoria „puciului neocomunist” emisă de Petre Roman, acesta a afirmat: „Este o apreciere pe care domnul Roman a făcut-o pornind de la efectele mișcării minerilor, care ar putea frâna procesul de reformă și democratizare. Ținând seama de aceste efecte și de forțele interesate, se poate aplica un astfel de calificativ. Dar, pentru a vorbi de un «puci» de acest tip, mi se pare că ne lipsesc elementele. Pentru că această mișcare avea cauze obiective: dificultățile economice, care au provocat o nemulțumire, această nemulțumire luând forma unei mișcări spontane, de anvergură, din partea unei categorii de oameni cunoscută pentru marea sa impulsivitate”⁵⁴.

În cadrul aceluiași interviu, întrebând dacă se simte vinovat pentru venirea minerilor, fostul președinte s-a disculpat: „Este scenariul dumneavoastră. Nu sunt de acord cu el. Nu mă simt deloc vinovat, nici acum, nici pentru iunie 1990. Nici anul trecut, și cu atât mai puțin anul acesta, nu i-am chemat pe mineri la București”⁵⁵.

Mineriada a lăsat în urmă 455 de răniți, 3 morți în București și unul în orașul Vulcan. Prestigiul României a avut de suferit pe plan internațional prin blocarea relațiilor economico-financiare, politice, culturale și diplomatice. De asemenea, nu a mai avut loc convertibilitatea leului, ce fusese programată pentru 27 septembrie⁵⁶. Ulterior, pe 30 septembrie, Parlamentul a desemnat o comisie ce avea rolul de a cerceta evenimentele. Aceasta a prezentat, în iunie 1992, un raport care considera venirea minerilor drept o consecință a convocărilor anterioare de către putere, ceea ce le-ar fi creat convingerea că în momentele de criză ale țării, prezența lor este necesară. Conform raportului, partea de vină a președintelui Ion Iliescu era aceea de a fi negociat cu minierii, o incompatibilitate cu rolul funcției prezidențiale, precum și de ușurința acceptării cererilor acestora, în neconformitate cu legea. Raportul stipula și faptul că acceptarea demisiei guvernului, ca urmare a cedării în fața unor forțe anarhice, îi anula președintelui rolul de garant constituțional⁵⁷.

Mineriada din septembrie 1991 a înrăutățit imaginea externă a României, având drept consecință amânarea demersurilor de asociere la CEE. Mineriada a determinat Comisia Europeană să refuze începerea negocierilor pentru Acordul de Asociere, urmând a fi amânate pentru câteva luni⁵⁸. De

⁵⁴ Ion Iliescu, *Momente de istorie, vol. III: Documente, alocuțiuni, interviuri, comentarii. Septembrie 1991-Octombrie 1992*, București, Editura Enciclopedică, 1992, p. 20.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 22.

⁵⁶ Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 166-167.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 169.

⁵⁸ Ruxandra Ivan, *Politica externă a României în perioada postcomunistă* în Liliana Corobca (ed.), *op. cit.*, p. 919.

asemenea, au fost afectate și relațiile cu organisme internaționale precum FMI și BERD⁵⁹.

Există diverse argumente pentru care mineriada ar fi fost orchestrată sau sprijinită de grupuri de interese. Unul ar fi faptul că odată cu sosirea minerilor la București, aceștia au primit ca întăriri echipe de bătauși ale lumii interlope, care li s-au alăturat fără a fi chemate și au stârnit înclăștări cu poliția și apărătorii din fața sediului guvernului⁶⁰. Însă, cea mai relevantă poziție privind un „puci neocomunist” a fost cea a lui Gelu Voican Voiculescu, exprimată în cadrul unei ședințe parlamentare din 30 septembrie 1991. El a sugerat ideea că o rețea clandestină, finanțată de comuniști conservatori de la Moscova, formată din militari rezerviști, foste cadre ale Securității și ofițeri din SRI, în colaborare cu activiști ai Partidului Socialist al Muncii, condus de fostul premier comunist Ilie Verdeț, îi dirijaseră în permanență pe mineri, pentru a lua cu asediu Guvernul, Adunarea Deputaților și Palatul Cotroceni. Scopul era preluarea puterii și instituirea unui stat major de urgență. SRI-ul nu ar fi putut dejuca acțiunea din cauza colaborării dintre unii ofițeri de-ai săi și complotiști. Rețeaua ar fi încercat și asasinarea lui Ion Iliescu, pe 27 septembrie, prin organizarea unor grupuri de șoc care să pătrundă în forță în Palatul Cotroceni, însă acțiunea nu a mai avut loc deoarece ar fi fost interceptată de SPP. El ar fi preluat aceste informații în urma unor discuții cu foști ofițeri de Securitate contactați de rețeaua clandestină, care ar fi refuzat să i se alăture⁶¹. Însă, Virgil Măgureanu, directorul SRI de la acel moment, a considerat că Voiculescu emisese „o teorie care ține de o poveste polițistă”⁶². Cu toate acestea, am observat alte păreri care fac plauzibilă o asemenea variantă: Adrian Severin a afirmat că minerii fuseseră coordonați, Petre Roman a descris mineriada drept un „puci comunist pornit de jos”, iar „Deutsche Welle” nota că „potențarea maximală a haosului” era în interesul partidelor extremiste deoarece deschidea drumul unei dictaturi. Mai mult, după cum a subliniat ziarul „Azi”, Miron Cozma declarase de la tribuna Adunării Deputaților că s-a cerut demisia lui Petre Roman și schimbarea din funcție a președintelui, fără a menționa de cine anume. Discursul lui Voiculescu relevă posibilul doritor. Ipoteza „puciului neocomunist” este relevantă și de antropologul David A. Kideckel, conform căruia minerii consideră că violențele iscate atât la mineriada din 1991 cât și precedentele trei din 1990, au fost provocate de

⁵⁹ Stan Stoica, *op. cit.*, p. 38.

⁶⁰ Vladimir Pasti, *op. cit.*, p. 271.

⁶¹ Gelu Voican Voiculescu apud „Monitorul Oficial al României”, an II, nr. 230, Partea a II-a: Dezbateri parlamentare, 1 octombrie 1991, p. 40-41.

⁶² Virgil Măgureanu apud Andrei Pleșu, Petre Roman, Elena Ștefoi, *Transformări, inerții, dezordini: 22 de luni după 22 decembrie 1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 129.

securiști infiltrați în rândurile lor⁶³. Kideckel consideră că mineriadele din 1990 și 1991 „au servit intereselor altor indivizi și grupuri, iar minerii au fost folosiți ca „actori în drame create și orchestrate de alții”⁶⁴. Argumentul pe care îl aduce este lipsa de unitate din rândul lor. Deși numeroși mineri au participat cu înusuflețire, având obiective politice – în cazul mineriadei din 1991, schimbarea conducerii țării, unii mineri merseseră în București de curiozitate, mulți refuzaseră participarea, alții au avut îndoieli, însă numai la cererea liderilor sindicali sau din respect colegial au decis să ia parte⁶⁵.

Luând în considerare toți acești factori, ipoteza unui posibil „puci neocomunist” este plauzibilă, însă nu o putem susține cu certitudine fără dovezi concludente. În prezent, nu există o cauză exactă a Mineriadei din 24-28 septembrie 1991 ci, după cum s-a văzut, mai multe variante. Pe lângă varianta puciului, păreri sunt împărțite. Ion Iliescu neagă ipoteza lui Petre Roman – a puciului neocomunist, considerând că mineriada a avut drept cauze dificultățile economice ale minerilor. Similar, raportul comisiei parlamentare concluziona că venirea minerilor a fost motivată de nemulțumirile față de politica guvernărilor și convingerea că prezența lor era necesară în momente de criză, ca urmare a precedentelor mineriade. Antropologul Alin Rus, originar din Valea Jiului, sugerează că o cauză a mineriadei a fost, pe lângă nemulțumirile legate de salariile oferite de Guvern și existența unui alt sindicat în Vale, care îi făcea concurență prin înțelegeri directe cu guvernarea privind nivelul de trai al minerilor. Rămâne de văzut în ce măsură se va lămuri vreodată dacă, într-adevăr, a fost vorba de o lovitură de stat sau doar de o mișcare protestatară anarhică, ce viza destituirea puterii politice.

Bibliografie

Surse primare

Periodice

1. „Adevărul” septembrie 1991.
2. „Azi” septembrie-octombrie 1991.
3. „Monitorul Oficial al României – Dezbateri parlamentare” octombrie 1991.

⁶³ David A. Kideckel, *op. cit.*, p. 129.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 130.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 130-131.

Memorii

1. ILIESCU, Ion, *Momente de istorie, vol. III: Documente, alocuțiuni, interviuri, comentarii. Septembrie 1991-Octombrie 1992*, București, Editura Enciclopedică, 1996.
2. PAȘCU, Ioan Mircea, *Jurnal de... „Front”: 1990-1992*, București, Editura RAO, 2010.
3. ROMAN, Petre, *Libertatea ca datorie*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.

Studii

1. IVAN, Ruxandra, *Politica externă a României în perioada postcomunistă* în Liliana Corobca (ed.), *Panorama postcomunismului în România*, Iași, Editura Polirom, 2022, pp. 915-934.
2. MOMOC, Antonio, *Jurnalism în România postcomunistă. De la telerevoluția în direct la revoluția digitală* în COROBKA, Liliana (ed.), *Panorama postcomunismului în România*, Iași, Editura Polirom, 2022, pp. 586-619.

Lucrări

1. DĂIANU, Daniel, *Transformarea ca proces real*, Ed. a II-a, București, Institutul Român pentru Libera Întreprindere, 1999.
2. GHEBOIANU, Matei, *1989-1992. Presa liberă!? Presa în România postcomunistă*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014.
3. KIDECKEL, David A., *România postsocialistă: munca, trupul și cultura clasei muncitoare* (trad. Șerban Văetiși), Iași, Editura Polirom, 2010.
4. PASTI, Vladimir, *România în tranziție – căderea în viitor*, București, Editura Nemira, 1995.
5. PLEȘU, Andrei, ROMAN, Petre, ȘTEFOI, Elena, *Transformări, inerții, dezordini: 22 de luni după 22 decembrie 1989*, Iași, Editura Polirom, 2002.
6. RUS, Alin, *Mineriadele. Între manipulare politică și solidaritate muncitorească*, București, Editura Curtea Veche, 2007.
7. STOENESCU, Alex Mihai, *România postcomunistă. 1989-1991*, București, Editura RAO International Publishing Company, 2008.
8. STOICA, Stan, *România: 1989-2004: o istorie cronologică*, București, Editura Meronia, 2004.
9. ȘTEFĂNESCU, Domnița, *Cinci ani din istoria României: o cronologie a evenimentelor decembrie 1989-decembrie 1994*, București, Editura Mașina de scris, 1995.
10. TĂNASE, Stelian, *Miracolul revoluției: o istorie politică a căderii regimurilor comuniste*, București, Editura Humanitas, 1999.
11. TISMĂNEANU, Vladimir, MIHĂEȘ, Mircea, *O tranziție mai lungă decât veacul: România după Ceaușescu*, București, Editura Curtea Veche, 2011.